

Bieńkowska, Krystyna

Dr Jan Kazimierz Jaskanis 1932-2016

"Biuletyn Konserwatorski Województwa
Podlaskiego", 23, 2017, s. 315-318

Zdigitalizowano w ramach projektu pn. Budowa platformy "Podlaskie Czasopisma Regionalne", dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (umowa SONB/SP/465121/2020).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dr Jan Kazimierz Jaskanis 1932-2016

28 listopada 2016 r. archeologia Polski poniosła wielką stratę, zmarł dr Jan Jaskanis, wybitny znawca problematyki okresu rzymskiego północno-wschodniej Polski.

Urodził się 19 lipca 1932 r. w Lublinie. Szkołę podstawową i Liceum Ogólnokształcące im. Adama Mickiewicza ukończył w Warszawie. W 1950 r. rozpoczął studia pierwszego stopnia na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego, na kierunku Historia Kultury Materialnej, specjalizując się w archeologii Polski. Skierowany na studia drugiego stopnia uzyskał w czerwcu 1955 r. na Uniwersytecie Poznańskim tytuł magistra z zakresu archeologii Polski.

Pracę zawodową podjął jeszcze w trakcie studiów w 1952 r., jako asystent w Komisji Badań Dawnej Warszawy, natomiast bezpośrednio po ukończeniu studiów brał udział w badaniach archeologiczno-architektonicznych w Czerwińsku nad Wisłą i Pułtusk.

Propozycja Centralnego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki przeprowadzenia na dużą skalę prac ewidencyjno-inwentaryzacyjnych stanowisk archeologicznych w obrębie ówczesnego, rozległego przestrzennie województwa białostockiego rozbudziła Jego zainteresowania badawcze tym regionem, co w efekcie spowodowało objęcie pracy etatowej w Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku na stanowisku inspektora ds. zabytków archeologicznych 15 października 1955 r. Ważnym czynnikiem osiedlenia się w Białymstoku była możliwość uzyskania pracy w tutejszym muzeum przez żonę, Danutę Jaskanis, również archeologa.

Po dziesięciu latach w 1965 r. wskutek zmiany strukturalnej Ministerstwo Kultury i Sztuki powierzyło ochronę zabytków archeologicznych Muzeum Okręgowemu w Białymstoku w ramach utworzonego działu Konserwatora Zabytków Archeologicznych na województwo białostockie, którą to funkcję pełnił nadal Jan Jaskanis.

1 sierpnia 1974 r. został mianowany dyrektorem Muzeum Okręgowego w Białymstoku, którym kierował do 9 grudnia 1980 r., do czasu powołania go na stanowisko dyrektora Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, którym zarządzał do przejścia na emeryturę w 2000 r.

Rozpoczynając pracę w Białymstoku, tworzył od podstaw placówkę zajmującą się ochroną zabytków archeologicznych, w mieście nie posiadającym żadnych zbiorów archeologicznych. W pierwszym etapie swej drogi zawodowej prowadził szczególnie intensywnie badania terenowe w celu kartowania stanowisk znanych z literatury XIX-wiecznej niemieckich i rosyjskich badaczy tych ziem oraz archeologów polskich, pracujących na terenie województwa białostockiego w okresie międzywojennym i po drugiej wojnie światowej. Rezultatem tych prac było sukcesywne tworzenie ewidencji stanowisk archeologicznych, na bazie której z czasem powstało archeologiczne archiwum konserwatorskie. Najważniejsze obiekty archeologiczne, zwłaszcza wyróżniające się własną formą terenową, wpisywał do Rejestru Zabytków województwa białostockiego, lokując je na mapach ewidencji gruntów.

Oprócz prac ewidencyjnych prowadził i organizował badania powierzchniowe, dzięki którym niszczone stanowiska archeologiczne typował do badań ratowniczych – wykopaliskowych.

Początkowo swoimi zainteresowaniami objął głównie Suwalszczyznę. Przez kilkanaście lat prowadził badania wykopaliskowe na cmentarzyskach i osadach z okresu rzymskiego, m.in. w Osowej, Korklinach, Jemielistym, Wólce. Ich celem było poznanie osadnictwa i zjawisk kulturowych w pierwszych wiekach naszej ery w środkowym dorzeczu Czarnej Hańcy.

Efektom tych prac była rozprawa doktorska *Obrządek pogrzebowy Zachodnich Bałtów u schyłku starożytności (I-V w. n.e.)*, za którą otrzymał stopień doktora nauk humanistycznych na Uniwersytecie Warszawskim w 1971 r.

Obok problematyki bałtyjskiej okresu rzymskiego wiele uwagi i pracy włożył w poznanie genezy kształtowania się kultur okresu rzymskiego, wielbarskiej i przeworskiej na południe od bagien Biebrzy. Przeprowadził badania wykopaliskowe kurhanów kultury wielbarskiej m.in. w Dmochach Rodzonkach, Rostołtach, Jasionowej Dolinie, Cecelach, Skiwach Małych, Kuraszewie i Kutowej. Wynikom badań nad tym zagadnieniem poświęcił wiele artykułów zamieszczonych w wydawnictwach archeologicznych, podsumowując tę problematykę publikacją *Kurhany wodzowskie kultury wielbarskiej na Podlasiu*, wydanej w 2012 r.

Od połowy lat 60. XX w. zajmował się głównie problematyką kultury przeworskiej, badając cmentarzyska tej kultury w Cecelach i Krupicach. Badania te zaowocowały wydawnictwami jego autorstwa: w 1996 r. ukazała się książka *Cecel. Ein Gräberfeld der Wielbark-Kultur in Ostpolen*, a w 2005 r. *Krupice. Ein Gräberfeld der Prezworsk- und Wielbark-Kultur in Ostpolen*.

Dzięki tak licznym i ważnym badaniom stanowisk z okresu rzymskiego stał się wybitnym znawcą problematyki tego okresu północno-wschodniej Polski. Zwieńczeniem i ukoronowaniem Jego pracy naukowej i wydawniczej było opracowanie i opublikowanie najważniejszego cmentarzyska Suwalszczyzny – Szwajcarii badanego w latach 50. i 60. XX w. Publikacja ukazała się w 2013 roku pt. *Szwajcaria: cmentarzysko bałtyjskie kultury sudowskiej w północno-wschodniej Polsce*.

Jako dyrektor Muzeum Okręgowego w Białymstoku poświęcał wiele uwagi rozwojowi poszczególnych jej działów i oddziałów. Doprowadził do powstania Galerii Rzeźb Alfonsa Karnego i Oddziału Historycznego w Białymstoku, wzmacniał i rozszerzał działalność dotychczas istniejących Oddziałów w Tykocinie i Supraślu. Zacieśniał współpracę muzeum z licznymi ośrodkami naukowymi w kraju i za granicą.

Był inicjatorem wielu wystaw muzealnych powstałych we współpracy z innymi muzeami, m.in. „Bałtowie północni sąsiedzi Słowian”, którą eksponowano we wszystkich większych muzeach w Polsce i wielu placówkach muzealnych za granicą.

Od 1962 r. był aktywnym członkiem redakcji wydawnictwa muzealnego „Rocznik Białostocki”, od 1966 r. – zastępcą redaktora naczelnego, a w latach 1980-2000 pełnił funkcję redaktora naczelnego. Jednocześnie był autorem wielu publikacji z dziedziny archeologii w tym wydawnictwie.

W latach 1971-1980 kształcił studentów z zakresu archeologii Polski na kierunku historycznym Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. Pracę na uczelni traktował jako możliwość przekazania wiedzy studiującej młodzieży o przeszłości ziemi, z której pochodzią.

Obok pracy zawodowej poświęcał wiele czasu działalności społecznej. Od 1956 r. był sekretarzem Białostockiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Archeologicznego, a od 1959 r. jego prezesem. Popularyzował wiedzę o przeszłości ziem północno-wschodniej Polski, organizując wystawy z materiałów uzyskanych w trakcie prowadzonych badań terenowych prelekcje dla mieszkańców Białostocczyzny, czy też pisząc liczne popularnonaukowe artykuły w miejscowej prasie.

Był współzałożycielem w 1971 r. Polskiego Towarzystwa Archeologicznego i Numizmatycznego oraz jego aktywnym członkiem oraz współtwórcą powstałego w 1989 r. Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich.

Przeszłością Białostocczyzny, a zwłaszcza jej częścią północną, zainteresował wielu naukowców z innych ośrodków archeologicznych w kraju – Warszawy i Olsztyna, co doprowadziło do powstania w 1959 r. Kompleksowej Ekspedycji Jaćwieskiej, której został wybrany sekretarzem naukowym. Zadaniem KEJ było zjednoczenie badań na terenie Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego z zakresu archeologii, etnografii, historii i toponomastyki.

Wyniki tych interdyscyplinarnych osiągnięć zaprezentowano na I Konferencji Nauk Historycznych, poświęconej badaniom ziem północno-wschodniej Polski. Tam też została powzięta myśl o powołaniu Białostockiego Towarzystwa Naukowego na bazie Kompleksowej Ekspedycji Jaćwieskiej.

Na pierwszym zebraniu organizacyjnym w 1962 r. dr Jan Jaskanis został wybrany zastępcą sekretarza generalnego. Zajmował się wydawaniem „Act Baltico – Slavica” od I do V tomu (1964-1970). Od początku istnienia BTN stał na czele Sekcji Archeologicznej, organizował prace badawcze z zakresu archeologii nad osadnictwem bałtyjskim w północnej części Białostocczyzny i osadnictwem słowiańskim na wschodnim Podlasiu.

W 1974 r. został wybrany na stanowisko prezesa Białostockiego Towarzystwa Naukowego i funkcję tę pełnił do 1981 r. W tym czasie był współorganizatorem pięciu konferencji historycznych, na których wygłaszał referaty poświęcone poszczególnym tematom konferencji. Był redaktorem m.in. *Materiałów do dziejów Ziemi Sejneńskiej*.

Prowadził ożywione kontakty naukowe z Towarzystwem Słowiańsko-Bałtyjskim Uniwersytetu w Lund, którego honorowym członkiem został w 1976 r.

Dr Jan Jaskanis współuczestniczył w życiu Białegostoku, a zwłaszcza w jego kulturalnym rozwoju. Od 1966 r. był członkiem Rady Białostockiego Towarzystwa

Kultury, w latach 70. – radnym Wojewódzkiej Rady Narodowej i przewodniczył Komisji Zdrowia i Opieki Społecznej. Był współtwórcą powstałego w 1979 roku opracowania *Problematyka kulturalna w rozwoju społeczno gospodarczym Białostockiej Aglomeracji Miejskiej do 1990 r.*

W uznaniu wkładu pracy w rozwój kulturalny Białostocczyzny został wyróżniony wojewódzkimi odznakami, m.in. w 1966 r. otrzymał odznakę „Zasłużony Działacz Kultury”.

W roku 1969 został uhonorowany Srebrnym Krzyżem Zasługi, a w 1975 r. Złotym Krzyżem Zasługi.

Za zasługi dla muzealnictwa i konserwatorstwa został odznaczony w 1986 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, a w 2003 Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, w 2011 r. Złotym Medalem „Zasłużony kulturze Gloria Artis”.

Wyjazd do Warszawy nie przekreślił silnych więzi z białostockim muzeum. Przez kilka lat był przewodniczącym Rady Muzealnej. Nadal był zainteresowany wszelkimi aspektami działań archeologicznych prowadzonych na tym terenie oraz jego wynikami. Będąc na emeryturze opracowywał badane wcześniej stanowiska archeologiczne, doprowadzając do ich publikacji w formie książkowej.

Dr Jaskanis przez wiele lat był członkiem Polskiego Komitetu Międzynarodowej Rady Muzeów – ICOM przy UNESCO

2 grudnia 2017 r. w kościele św. Anny w Wilanowie i na Cmentarzu Ewangelicko-Augsburskim w Warszawie żegnały dra Jana Jaskanisa dwa pokolenia archeologów z całej Polski. Wśród nich było wielu, którzy pod jego kierunkiem stawali pierwsze kroki w zawodzie, odbywali praktyki terenowe i ci, z którymi współpracował na co dzień.

Był nie tylko dobrym nauczycielem zawodu, ale serdecznym i życzliwym, choć wymagającym, przełożonym. Dzielił się chętnie swoją wiedzą, mobilizował podległych pracowników do systematycznego doksztalcania, do uczestnictwa w różnego rodzaju zjazdach, konferencjach. Zawsze służył pomocą zarówno w sprawach naukowych, jak i kłopotach dnia codziennego. Był człowiekiem wielkiej kultury i taktu.

Jestem mu wdzięczna, że mogłam pracować wiele lat pod Jego kierunkiem, bo bardzo wiele skorzystałam z jego wiedzy. Był prawdziwym przyjacielem, na którego zawsze mogłam liczyć. Żegnaj, Szeffie.

KRYSZYNA BIEŃKOWSKA
Białystok